

Poznámky ke spisu *Orthographia Bohemica* a jeho novému vydání

Orthographia Bohemica.

Ed. Kateřina Voleková. Praha: Akropolis 2019. LXXVI + 120 s.

ISBN 978-80-7470-234-1.

Enigmatický a emblematický spis nazvaný jeho prvním vydavatelem A. V. Šemberou *Orthographia Bohemica* právem stále přitahuje pozornost badatelů. Snaha jej pochopit je nyní značně usnadněna novou edicí, kterou pečlivě připravila Kateřina Voleková a její spolupracovníci.

1. Obsah svazku je následující. Po úvodním slově Ondřeje Koupila (s. XXIII–XXIV), zazaujícím *Orthographia Bohemica* koncizně do kontextu rané reflexe češtiny, přichází úvod od Kateřiny Volekové a Michala Dragouna. Nejdříve píše Kateřina Voleková o samotném spisu *Orthographia Bohemica*: o jeho textových pramenech a jejich dosavadních vydáních, o struktuře a obsahu traktátu, o podnětech pro vznik diakritického pravopisu, o autorství a době vzniku traktátu a konečně o rozšíření diakritického pravopisu (s. XXV–XL). Nato Michal Dragoun přináší zevrubný popis textových pramenů traktátu, tedy jeho opisu od Oldřicha Kříže z Telče, dochovaného v třeboňském rukopise a objeveného Palackým, a excerpt z traktátu obsažených v kapitulním rukopise, objevených Flajšhansem (s. XL–XLIII). A úvod se uzavírá ediční poznámkou opět Kateřiny Volekové (s. XLIII–XLVIII). Celý úvod je pak záslužně přeložen do latiny dnešní doby – angličtiny (s. XLIX–LXXV). Ediční část obsahuje fotografie třeboňského rukopisu vedle jeho diplomatického přepisu od Kateřiny Volekové (s. 1–41), kritickou edici třeboňského rukopisu od Kateřiny Volekové vedle jeho překladu do češtiny, resp. angličtiny od Ondřeje Koupila, resp. Marcely Koupilové a Davida Livingstona (s. 43–79), fotografie kapitulního rukopisu vedle jeho diplomatického přepisu od Kateřiny Volekové (s. 81–91) a kritickou edici kapitulního rukopisu od Kateřiny Volekové (s. 92–94). K tomu se nakonec druží užitečné rejstříky: jednak soupis příkladových slov i s jejich popisem, jednak rejstřík osob (s. 95–113).

2. Neediční část byla pojata spíš minimalisticky, nevyčerpávajíc otázky s naším traktátem spojené, ale přesto v ní čteme různé pěkné myšlenky. Tak například zdánlivě umělé pravidlo o distribuci písmen *v*, *u* a *w* může odrážet poziční varianty fonému /w/ (s. XXXI). Naopak dodat můžeme různé doplňující poznámky-marginálie. Tak například slovo *lech* asi nelze vykládat jako ‘náčelník’ (s. 96; srov. VYKYPĚL 2017, 455). Maďarská *Husitská bible* není překlad české bible do maďarštiny (s. XXXIX). Že v hlaholici byla důsledně uplatněna zásada hláska/foném = litera/grafém (s. XXXIV), není patrně tak jisté (srov. TRUNTE 2012, 59). K autorství a dataci traktátu se vyjádřil i historik Zdeněk FIALA (1968, 325, pozn. 30), a to včetně argumentace, která, pokud vím, u jiných autorů není: svůj nesouhlas s domněnkou, že autorem byl Hus, a svou dataci do „dosti pokročilého 15. století“ zdůvodňuje tím, že zásady diakritického pravopisu jsou v traktátu „provedeny tak důsledně, jak se za doby Husovy ještě v žádném tehdejší rukopise nenaleznou.“ To ovšem, dodejme hned, sotva odpovídá jak konkrétně skutečné situaci v českých psaných textech, tak obecně logice pravopisných

refořem: na jedné straně byly zásady diakritického pravopisu koncem 15. století provedeny stejně málo jako za doby Husovy, na druhé straně pravopisné reformy nevznikají jako jakási teoretická shrnutí nebo popisy stávajícího úzu, ale jako návrhy úzu nového, který je reformátory považován za lepší a kterého je třeba dosáhnout.

K edici samotné nic psát nebudu. Každý ediční počín je odvážný a každý by se zároveň dal pojmout i jinak. Důležité vždy je, že vydávaný text může podnítit další bádání o věci. A tak podnícen edicí k dalšímu bádání, chci přičinit i já několik poznámek k otázce pramenů, autora a ceny našeho traktátu.

3. Otázka vzoru nebo pramenů diakritického pravopisu navrhovaného v traktátu *Orthographia Bohemica* nepřestává badatele znepokořovat (srov. naposledy ŠLOSAR 2010), i když asi pro věc samu není úplně nejdůležitější. Jak nezávisle na sobě ukázali STEJSKAL (1970; 1972) a MAREŠ (1973; 2000, 15–18, 110–112, 521–526), má tato otázka vlastně dvě části: první je otázka po původu principu navrhované pravopisné reformy, tedy zásady, že jednomu fonému má odpovídat jeden grafém; druhou část pak představuje otázka po původu prostředků reformy, tedy diakritických znamínek. Stejskal i Mareš přitom pokládali za důležitější první část a vyjádřili názor, že autor traktátu, za něhož považovali Husa, se inspiřoval hlaholským písmem, které poznal v pražském Emauzském klášteře. Druhá část pramenné otázky je podle nich naopak vedlejší: Hus mohl podobné využití diakritik vidět na různých místech, ale výsledný systém zjevně představuje jeho vlastní výtvor a plod jeho mimořádného „jazykovědného nadání“.

Je jasné, že sotva můžeme předpokládat přejetí hotového systému a že pravděpodobnější je souběh více faktorů. Dosavadní „nesystematická tradice“ českých písařů, a to jak ve smyslu nesystematizovaného užívání digrafů, tak ve smyslu příležitostného užívání diakritik, generovala funkčně-strukturní vnitřní tendenci staročeského pravopisného systému: potřebu reformy z funkčního hlediska a náznak principu této reformy (dosažení korespondence foném = grafém odstraněním digrafů) a jejich prostředků (užití diakritik). Systematizaci dosud nesystematického užívání diakritik měli za podstatu husovské pravopisné reformy už JIREČEK (1872, 387) a GEBAUER (1878, 219–220, pozn. **), později výše popsanou „vnitřní tendenci“ zdůrazňoval CEJNAR (1970). Syntetizující povahu navrhované reformy, která činila dosud implicitní explicitním, vystihl – trochu vyhroceně – ŠMAHEL (2001, 264): „Postavy národních mýtů nemohou mít chyby a slabiny. Iniciativa se přisuzuje Husovi i ve chvílích, kdy ji ztrácel, kulturní počiny celé generace, jakými byla úprava českého pravopisu, se jednostranně přičítají úsilí výjimečného jednotlivce“. Ona vnitřní tendence pak mohla být posílena či precizována „vnějším vlivem“, tedy cizí inspirací, přičemž v úvahu v zásadě přicházejí všechny badateli zmiňované možnosti: hlaholice se zásadou jeden grafém = jeden foném, jak to zmiňují Stejskal a Mareš (srov. už ŠEMBERA 1857, 5; FLAJŠHANS 1901, 154; JAKOBSON 2014 [1943], 502), příp. i se svými diakritickými znamínky (srov. FRINTA 1940, 254; VEČERKA 1963, 93); hebrejské písmo jako vzor pro jednu konkrétní funkcionalizaci diakritik (srov. BLÁHA et al. 2015, 70–71 pro literaturu), příp. i svým korespondenčním principem grafém-foném (srov. SEGERT 1981–85, 343–350); irské písmo, na něž poukazoval SCHRÖPFER (1968), jako vzor pro důslednou systematizaci diakritik. A ovšem také sama la-

tina, která se rovněž zakládala na principu jeden grafém = jeden foném. Možná že latina v tomto ohledu nakonec hrála nejdůležitější roli, ač si jí badatelé, pokud víme, dosud pozoruhodně nevěšili.

4. Trvalý zájem poutá rovněž otázka autora traktátu, ba zdá se, že tato otázka dokonce nenápadně odráží moderní českou národní sebereflexi.

Jak je známo, objevitel třeboňského rukopisu našeho ortografického pojednání, František Palacký, je atribuoval Janu Husovi, a to bez dalšího a ovšem také bez argumentace (srov. PALACKÝ 1827, 134; NOVÁČEK 1898, 162). První vydavatel traktátu, Alois Vojtěch Šembera, Palackého atribuci jednoduše převzal, aniž by ji blíže zdůvodnil nebo i jen tematizoval (srov. ŠEMBERA 1857). Poté bylo Husovo autorství bráno jako samozřejmé. Teprve roku 1928 poznamenal Josef Pekař v reakci na příležitostný článek Václava Flajšhans o *Orthographia Bohemica*, že vlastně dosud nikdo názor, že traktát napsal Hus, blíže nezdůvodnil, a uvedl několik argumentů, které tento názor zpochybňují (srov. PEKAŘ 1928). Ještě v témže ročníku ČČH Flajšhans sám odpověděl a předložil první podrobné zdůvodnění Husova autorství (srov. FLAJŠHANS 1928). V příštím ročníku Pekař publikoval svou odpověď, v níž setrval na svém stanovisku (srov. PEKAŘ 1929). Pokud jde o Pekařovu motivaci, zmiňme v této souvislosti Putnovu výstižnou charakteristiku Pekaře jako „bytostného polemika“, který se „neomylně staví do cesty“ mainstreamu a poukazuje na alternativy. Putna to dokumentoval výčtem několika témat, v nichž Pekař předložil interpretaci odlišující se od dobového intelektuálního konsensu: pravost Kristiánovy kroniky, obhajoba Jana Nepomuckého, rehabilitace baroka, kritika agrární reformy, rodiště Jana Husa aj. (srov. PUTNA 2010, 735–740). Pekařův názor o autorství traktátu *Orthographia Bohemica* zjevně představuje další část této řady.

Většina badatelů nicméně i po Pekařově vystoupení považovala za autora Husa. Někteří pokračovali ve starém úzu a předpokládali Husovo autorství jako samozřejmost, aniž by to zdůvodňovali nebo by zmiňovali alternativní názor na věc. Jiní – ale zjevně jen jaksi „z povinnosti“ – alespoň zmiňovali, že Husovo autorství se také zpochybňuje. Konečně ještě jiní badatelé názor, že traktát sepsal Hus, také krátce nebo obsáhleji zdůvodňovali. Jakýsi svého druhu most mezi – personifikovaně řečeno – Palackým a Pekařem představuje „kolektivizace“ autorství traktátu, když se jako o autorovi mluví o „okruhu kolem Husa“. Výslovně proti Husovu autorství se vyslovil Zdeněk Fiala, zmíněný výše, a František Ryšánek, který svůj názor sice nikdy nepublikoval (jen naznačil, srov. RYŠÁNEK 1948, 211), ale údajně na základě jako autority nebyl traktát pojat do akademického vydání Husových spisů (srov. VIDMANOVÁ 1982, 75, pozn. 5 a obecně k Ryšánkovu přesvědčení BARTOŠ 1969). Ovšem i Ryšánek nazval na jiném místě diakritický pravopis „Husovým systémem“ (srov. RYŠÁNEK 1954, 26).

Výše zmíněný odraz české sebereflexe spočívá pak v tom, že protiklad mezi Palackým a Pekařem v otázce autorství našeho traktátu jako by kopíroval spor o smysl českých dějin, jehož hlavní postavy byly právě Palacký, ztělesněný Masarykem, a Pekař: na jedné straně stojí Palacký, považující Husa za autora spisu *Orthographia Bohemica* a husitství za osový prvek českých dějin, přičemž se zdá příznačné, že nejpilnějším obhájcem Husova autorství byl František Michálek Bartoš, který i jinak silně a plamenně zdůrazňoval roli husitství v českých dějinách (a nadto byl Pekařovým protivníkem); na druhé straně stojí Pekař,

podle něhož autorem traktátu nebyl Hus (ale možná benediktin Jan z Holešova) a pro něhož podstatu českých dějin představovala tvůrčí recepce západoevropské kultury. Pozdější většinový předpoklad Husova autorství, případně jen s vlašným odkazem na jinou eventualitu, odpovídá většinovému zásadnímu přijetí Palackého interpretace českých dějin. Menšina badatelů, kteří o Husově autorství pochybují, zase odpovídá menšinové pozici pekařovské interpretace českých dějin, což samozřejmě neznamená nezbytně, že tito badatelé sdílejí také Pekařův názor na smysl českých dějin. Jinými slovy, korelace otázky autorství našeho traktátu není absolutní, tedy tvořená osobami, ale spíš relativní, korelující protiklady. Případně můžeme „filologickou opozici“, ztělesněnou Anežkou Vidmanovou, ev. i Zdeňkem Fialou, a poukazující na nejistotu husovské atribuce traktátu, pojímat jako korelát kriticko-empirické (pozitivistické) historiografie „Golovy školy“, skeptické vůči Masarykově filozofii dějin, k níž můžeme v zásadě počítat i Pekaře. Kromě toho skutečnost, že Vidmanová připouští, že traktát vznikl v Husově okruhu, jako by odrážela principiální národně-solidarizující stanovisko Pekaře, případně „Golovy školy“, kteří nepochybně zásadně význam husitství, ale jen odmítali nekritické formy jeho interpretace (srov. KALISTA 1994, 171–195, MEZNÍK 1995). Kromě toho vykazují spor o smysl českých dějin a spor o autorství *Orthographia Bohemica* stejnou dynamiku: zdá se, že jak počet „nerozhodnutých“ mezi badateli, kteří si kladou otázku po autorovi traktátu, tak počet příznivců pekařovského pojetí českých dějin mezi českými intelektuály, kteří se starají o české dějiny, se směrem k přítomnosti zvyšuje.

5. Nakonec můžeme položit také otázku originality nebo ceny našeho traktátu. Taková otázka přirozeně předpokládá měřítko, podle něhož cenu měříme.

Často se autor *Orthographia Bohemica* hodnotí vysoko proto, že představuje předchůdce moderní jazykovědy, zejména fonologie (srov. nověji a působivě VEČERKA 2011, 225–231). K tomu bychom mohli dodat, že náš autor jako fonolog dokonce převyšuje jeden ze svých možných vzorů, totiž tvůrce hlaholského písma. Tento totiž, vynaleznuv pro jeden foném jeden grafém, zachytil jen inventář fonémů fonologického systému, pro nějž byla hlaholice vytvořena (nebo přinejmenším, většinu tohoto inventáře, srov. výše odd. 2), ale tento inventář nestrukturoval, protože písmena, která odpovídají členům jednotlivých fonologických korelací, si nejsou podobná. Naopak český autor užitím diakritik postihl jak inventář fonémů, tak fonologickou strukturu staré češtiny. Na tento rozdíl poukázal už RASK (1832, 7); jeho bystré pozorování překvapí čtenáře Hjelmslevových textů, v nichž se ukazuje, že Rask byl skutečným strukturalistou *ante litteras*, méně než skutečnost, že Raskův postřeh – pokud vím – pozdějším badatelům, vyzdvihujícím předchůdcovské zásluhy našeho autora, unikl.

Pokud ale nepocítujeme potřebu odhalovat předchůdce moderní jazykovědy, můžeme náš traktát oceňovat méně teleologicky srovnáním s dobovými pojednáními na stejná či podobná témata. Tak například STRAKA (1994) srovnával *Orthographia Bohemica* a *Orthographia Gallica*. *Orthographia Gallica*, sepsaná patrně na začátku 14. století, měla sice trochu jiný cíl než *Orthographia Bohemica*, a to poučení Angličanů o kontinentální francouzštině, takže obsah obou děl je srovnatelný jen zčásti, nicméně rozdíl mezi nimi je nápadný: zatímco *Orthographia Gallica* nabízí v zásadě jen tupý výčet, nacházíme v *Orthographia Bohemica* snahu o struk-

turovaný popis, založený na určité vůdčí myšlence. Naopak se nám zdá, že srovnání s jiným středověkým pojednáním, dokonce tematicky bližším, dopadá pro českou *Orthographii* méně příznivě, totiž srovnání s tzv. *Prvním gramatickým traktátem* z poloviny 12. století, řešícím stejný problém, jak psát jiný jazyk než latinu – v tomto případě islandštinu – latinskými písmeny (a řešícím jej, dodejme, se stejným „fonologickým důvtipem“, užívajíc minimálních párů a zachycujíc fonologické korelace, tečkou pro nazální vokály, čárkou pro dlouhé vokály a velkými písmeny pro dlouhé konsonanty; srov. BEUERLE 2010, 354–438 s literaturou). Taková a podobná srovnání by samozřejmě bylo třeba rozvést. Co ale obecně ukazují, je, že náš traktát sotva lze mít za dobově jedinečný.

S tím pak souvisí i jiné potenciální hodnotící měřítko, totiž vliv české *Orthographie*. Zejména čeští autoři rádi hovoří o světovém významu husovského činu (srov. VYKYPĚLOVÁ 2014, 17, pozn. 5 pro literaturu). O jeho světovém významu ale lze hovořit jen stěží, protože jeho návrh nepronikl do světových jazyků, ale jen do jazyků „středních“ nebo „malých“ a navíc nikoli silou systému samého, ale instrumentalizovaně v určitých zlomových okamžicích dějin dotyčných jazyků (v 19. století v rámci „národních obrození“ u Chorvatů, Slovinců a zčásti u Lužických Srbů, v 20. století jako emblematický prostředek emancipace od polštiny, resp. němčiny u Litevců a Kašubů, resp. u Lotyšů). Ani v odborných kruzích nelze zaznamenat jednoznačné vítězství diakritického pravopisu, který zde funguje jen jako alternativa (kromě slavistiky je rozšířenější patrně jen v historicko-srovnávací jazykovědě, ale například v IPA uplatnění nenašel). Tomu pak ostatně odpovídá i skutečnost, že *Orthographia Bohemica* zůstala neznáma oněm početným badatelům, kteří prohlašují, že výše zmíněný islandský *První gramatický traktát* ve středověku nemá obdoby (srov. např. HAUGEN 1972, 2; BENEDIKTSSON 1972, 37, 201; HOVDHAUGEN 1987, 74; KEMP 1995, 373; GROENKE 2001, 578; SZOKODY 2002, 989; ALLEN 2013, 3).

V každém případě ale platí – abychom uzavřeli výhledem k další práci –, že kritické dějiny užití diakritických znamének podle husovských zásad je stále teprve potřeba napsat. Bylo by to ovšem stejně napínavé jako obtížné.

LITERATURA

- ALLAN, Keith. 2013. Introduction. In: ALLAN, Keith, ed. *The Oxford Handbook of the History of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 1–12.
- BARTOŠ, František M. 1969. Konečně vyšlo kritické vydání Husovy Ortografie. *Kostnické jiskry* 54(42), 3. 12. 1969, s. [3].
- BENEDIKTSSON, Hreinn. 1972. *The First Grammatical Treatise: Introduction, Text, Notes, Translation, Vocabulary, Facsimiles*. Reykjavík: Institute of Nordic Linguistics.
- BEUERLE, Angela. 2010. *Sprachdenken im Mittelalter. Ein Vergleich mit der Moderne*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- BLÁHA, Ondřej – DITTMANN, Robert – KOMÁREK, Karel – POLAKOVIČ, Daniel – ULIČNÁ, Lenka. 2015. *Kenaanské glosy ve středověkých hebrejských rukopisech s vazbou na české země*. Praha: Academia.

- CEJNAR, Jiří. 1970. Nové vydání Husova traktátu „Orthographia Bohemica“. *Slovo a slovesnost* 31(2), 183–184.
- FIALA, Zdeněk. 1968. *Předhusitské Čechy 1310–1419. Český stát pod vládou Lucemburků 1310–1419*. Praha: Svoboda.
- FLAJŠHANS, Václav. 1901. *Písemnictví české slovem i obrazem od nejdávnějších dob až po naše časy*. Praha: Grosman a Svoboda.
- FLAJŠHANS, Václav. 1928. Husova Orthografie. *Český časopis historický* 34, 357–369.
- FRINTA, Antonín. 1940. O předloze Husovy reformy pravopisné. *Listy filologické* 67 (3–4), 252–255.
- GEBAUER, Jan. 1878. Ku kvantitě ve staročeských Zlomcích Epických. *Listy filologické* 5(2–4), 219–227.
- GROENKE, Ulrich. 2001. The First Grammatical Treatise of medieval Iceland – a component of an Indigenous Grammar? In: KNIFFKA, Hannes, ed. *Indigenous Grammar across Cultures*. Frankfurt am Main etc.: Peter Lang, 577–586.
- HAUGEN, Einar. 1972. *First Grammatical Treatise: The Earliest Germanic Phonology: An Edition, Translation and Commentary*. 2. vyd. London: Longman.
- HOVDHAUGEN, Even. 1987. The first vernacular grammars in Europe: the Scandinavian area. *Histoire Épistémologie Langage* 9(1), 1987, 73–89.
- JAKOBSON, Roman. 2014. Moudrost starých Čechů. In: TOMAN, Jindřich, ed. *Roman Jakobson: Selected Writings. IX/2*. Berlin – Boston: De Gruyter Mouton.
- JIREČEK, Josef. 1872. K rozboru staročeského překladu starého zákona. *Časopis Musea Království českého* 46, 385–401.
- KALISTA, Zdeněk. 1994. *Josef Pekař*. Praha: Torst.
- KEMP, J. Alan. 1995. Phonetics: Precursors to modern approaches. In: KOERNER, Ernst F. K. – ASHER, Ronald E., eds. *Concise History of the Language Sciences: From the Sumerians to the Cognitivists*. Oxford etc.: Pergamon, 371–388.
- MAREŠ, Franz Wenzel. 1973. Die kyrillo-methodianischen Wurzeln der tschechischen dia-kritischen Orthographie. *Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* 110, 81–99.
- MAREŠ, František Václav. 2000. *Cytilometodějská tradice a slavistika*. BLÁHOVÁ, Emilie – VINTR, Josef, eds. Praha: Torst.
- MEZNÍK, Jaroslav. 1995. Josef Pekař a historické mýty. In: KANTŮRKOVÁ, Eva, ed. *Pekařovské studie*. Praha: Academia, 76–93.
- NOVÁČEK, Vojtěch Jaromír, ed. 1898. *Františka Palackého korrespondence a zápisky*. I. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
- PALACKÝ, František. 1827. Recenze: Josef Jungmann: *Historie literatury české* (Praha 1825). *Časopis společnosti vlastenského Museum v Čechách* 1(1), 132–136.
- PEKAŘ, Josef. 1928. Ve Sborníku k šedesátým narozeninám prof. V. Tilleho... *Český časopis historický* 34, 199–202.
- PEKAŘ, Josef. 1929. Mé pochybnosti... *Český časopis historický* 35, 200–203.
- PUTNA, Martin C. 2010. *Česká katolická literatura 1918–1945*. Praha: Torst.

- RASK, Erasmus. 1832. *Commentatio de pleno systemate decem sibilantium in lingvis montanis item de methodo Ibericam et Armenicam lingvam literis Europaeis exprimendi*. Hafniae: Jan Hostrup Schultz.
- RYŠÁNEK, František. 1948. Další zlomek českého hlaholského Komeštora. In: KURZ, Josef et al., eds. *Slovanské studie. Sbírka statí, věnovaných prelátu univ. prof. dr. Josefu Vajsovi k uctění jeho životního díla*. Praha: Vyšehrad, 207–225.
- RYŠÁNEK, František. 1954. *Slovník k Žilinské knize*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Segert, Stanislav. 1981–85. Jan Hus's reform of Czech orthography: A hebraist's contribution. *Byzantine Studies* 8, 11, 12, 343–350.
- SCHRÖPFER, Johann. 1968. *Hussens Traktat „Orthographia Bohemica“. Die Herkunft des diakritischen Systems in der Schreibung slavischer Sprachen und die älteste zusammenhängende Beschreibung slavischer Laute*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- STEJSKAL, Karel. 1970. Die Orthographia Hussens und das slawische Kloster in Prag-Emaus. *Mediaevalia Bohemica* 3, 265–277.
- STEJSKAL, Karel. 1972. Husova Ortographia a slovanský klášter v Praze-Emauzích. *Jihočeský sborník historický* 41, 35–40.
- STRAKA, Georges. 1994. *Orthographia gallica et Orthographia bohemica*. In: BAUM, Richard et al., eds. *Lingua et traditio. Geschichte der Sprachwissenschaft und der neueren Philologien. Festschrift für Hans Helmut Christmann*. Tübingen: Narr, 199–205.
- SZOKODY, Oliver. 2002. Old Nordic types of texts I: Old Icelandic and Old Norwegian. In: BUNDLE, Oskar et al., eds. *The Nordic Languages: An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. I. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 981–989.
- ŠEMBERA, Alois Vojtěch, ed. 1857. *Mistra Jana Husi Ortografie česká. S přeložením českým a s příklady též ortografie*. Vídeň: Leopold Sommer.
- ŠLOSAR, Dušan. 2010. Diakritický pravopis. In: ČORNEJOVÁ, Michaela – RYCHNOVSKÁ, Lucie – ZEMANOVÁ, Jana, eds. *Dějiny českého pravopisu (do r. 1902). Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dějiny českého pravopisu (do r. 1902), 23.–25. září 2010, Brno, Česká republika*. Brno: Host, 200–205.
- ŠMAHEL, František. 2001. *Husitské Čechy*. Praha: Lidové noviny.
- TRUNTE, Nikolaos H. 2012. *Slavia Latina. Eine Einführung in die Geschichte der slavischen Sprachen und Kulturen Ostmitteleuropas*. München – Berlin: Otto Sagner.
- VEČERKA, Radoslav. 1963. *Slovanské počátky české knižní vzdělanosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- VEČERKA, Radoslav. 2011. *Opera Slavica et Palaeoslovenica minora*. Brno: Host.
- VIDMANOVÁ, Anežka. 1982. Ke spisku Orthographia Bohemica. *Listy filologické* 105, 75–89.
- VYKYPĚL, Bohumil. 2017. Marginalia etymologica Bohemica. In: JANYŠKOVÁ, Ilona – KARLÍKOVÁ, Helena – BOČEK, Vít, eds. *Etymological Research into Czech: Proceedings of the Etymological Symposium Brno 2017, 12–14 September 2017, Brno*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 455–458.
- VYKYPĚLOVÁ, Taťána. 2014. *Sechs Beiträge zur Geschichte des Tschechischen*. München: LINCOM Europa.

Bohumil Vykypěl

Czech Language Institute of the CAS, v. v. i.

Veveří 97, 602 00 Brno

Czech Republic

vykypel@ujc.cas.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.